

FILOZOFIJA

1. KAJ JE FILOZOFIJA IN KDO JE FILOZOF?

FILOZOFI = tisti, ki veljajo za čudake, ker jih svet ne sprejme; filozofov ne bomo brali kot antikvele

FILOZOFIJA = veda, pri kateri se pogovarjamo o nas samih; govori o človeku, kot celoti in svetu

ETIMOLOGIJA BESEDE FILOZOFIJA..

V 2500 letih odkar obstaja filozofija, se ni izoblikovala enotna definicija le te.

= predmet, ki je sam sebi miselni problem; to pa zato, ker predmet fil. ni dan v naprej

= njene metode se določajo sprti s samim filozofiranjem

- **Aristotel** je učenje fil. primerjal z igranjem na kitaro; če se učimo igrati kitaro, moramo pač igrati nanjo

- Metafizika: obstaja določena vrsta znanosti, ki pazljivo spredvideva bivajoče, kolikor je bivajoče (=ontologija)

- besedo filozof je prvi uporabil **Heraklitos** (filozof je tisti, ki ljubi modrost in je človek, ki želi spoznati bistveno, ne zgolj površinskega)

- Napis v Delpih: «Spoznaj samega sebe!» oz. »preiskoval sem sebe«

V filozofiji velja samo moč argumenta!

- filozof je v erotičnem razmerju do predmeta svojega preučevanja/modrosti

- **Platon**: «Filozof je eros do smrti!»

- Filozofija ni vednost sama, ampak je vednost do modrosti => radovednost
- Cilj filozofije je torej modrost
- Filozofi iščejo tisto, kar je bistveno; iščejo smisel sveta (po tem se razlikujejo od drugih znanosti)

- **MOTO FILOZOFIJE JE**: «spoznaj samega sebe»

**

- Bogovi so modri že sami po sebi, na drugi strani pa so nevedneži (=ne čutijo želje po spoznavanju)
- Filozofi so vmes med bogom in nevedneži
- **Sokrat**: «Vem, da nič ne vem!»
(po tem se on razlikuje od nevednežev)
- Filozofi zato preučujejo oz. iščejo odg. na vprašanja, kot so: Kaj je bistvo?, Zakaj sploh živimo?
- Znanost o vzrokih se ukvarja z vsem, kar je bivajoče
- Ljudje obstajamo na bistveno drugačen način kot predmeti
- Bivajoče je vse tisto kar je. Nebivajoče ni nič
- Filozofija preučuje bivajoče v celoti

POMEN SPRAŠEVANJA IN ČUDENJA KOT NOTR. IZVOR FIL.

= lastnost, ki jo goji fil.

Znanost filozofije se je začela s čudenjem (npr. Zakaj dežuje?).

☪ Ernst Bloch

- čudenje je kratkotrajno izkustvo, ki se pojavi v nenavadnih okoliščinah ali pa tudi ob čem povsem običajnem
- povod za čudenje so lahko prve dežne kapljice, modra muha, travna bilka, smrekova vejica, ...

☪ Gottfried Wilhelm Leibniz

- s čudenjem je povezano spraševanje
- iz spraševanja izvira temeljito fil. vprašanje: «..zakaj je nekaj.in ne več, zakaj je tako in ne drugače?»

☪ Martin Heidegger**

- predavanje: Kaj je filozofija?
- Čudenje razume kot trajni temelj filozofije

DVOM KOT VZGIB FILOZOFIJE

= drugi vzgib za filozofijo

- dvom je bistven za **Sokrata**

* filozofiral je v pogovor z meščani; podvomil je v sogovornikove besede, iskal je protislovja

* njegovi sogovorniki so bili po večini izobraženi (on ni bil) – ugotovil je, da je njihova izobraženost zlagana

* uporabljal je metodo: pro en contra (nasprotoval sofistični fil.)

* skušal se je dokopati do prave vednosti

- dvom je tudi pomemben pri: **Rene Descartes**

* »Če dvomimo o vsem, ne moremo dvomiti o tem, da dvomimo!«

- edino, v kar ne moremo dvomiti, je dvom sam

- edino kar obstaja, je sam akt mišljenja oz. dvomljenja (Ne morem misliti, da ne mislim)

* »Mislim, torej sem!«

☪ Immanuel Kant

- - nikomur ni treba strogo zaupati učiteljevi besedi oz. strogo slediti avtoritetam; ne smemo biti ovce (**Horac**)

- spis: Kaj je razsvetljenstvo?

»Razsv. je človekov izhod iz nedoletnosti, ki je...«

- razsv. je človekov izhod, da se da voditi drugim ljudem
- bistvo nedoletnosti: začnemo se posluževati lastnega razuma (vzrok: to, da se ljudje dajo voditi drugim ljudem, ne pa da bi se posluževali lastnega razuma)
- večina ljudi je nedoletnih zato, ker jim je to udobno; ne razmišljajo sami, ampak se pustijo voditi drugim
- ljudi do razsv. lahko pripelje to, da jim je svoboda puščena, da začnejo razmišljati po svoje

PERIODIZACIJA ZGODOVINE FILOZOFIJE

I. ANTIČNA/GRŠKA FILOZOFIJA (pred našim štetjem)

- predsokratska filozofija

- **kozmoloko obdobje** (miletska fil.šola (Tales, Anaksimander, Anaksimenes), Heraklit, Parmenid, Empedokel, atomisti, ...)
** zanima jih predvsem vpr. Kaj je svet? (=kozmos, urejena celota)
- **antropološko obdobje.** (Protagora, filozofi so se imenovali sofisti = dajali so jim napotke za življenje v družbi)
**- zanima jih predvsem vpr. Človeka? (zato tako ime obdobja)

+ list, preberi; stran 8

- helenistična in rimska filozofija

- ♣ preučuje možnost idealnega človeka, modreca
- ♣ Epikur (začetnik epikurejstva) -> človek si more prizadevati za mirno in blaženo življenje in se osvoboditi strahu pred smrtjo in bogovi
- ♣ Stoiki (človek mora živeti v skladu z naravo, ki je umna, in ne z afekti)
- ♣ Seneki (ravnodušni do usode)
- ♣ Mark Avrelij (narava in nujnost nista nikoli nekaj slabega)
- ♣ Plotin

II. SREDNJEVEŠKA FILOZOFIJA (patristika in sholastika) (6., 14. stol.)

- Tomaž Akvinski: sholastika dosegla svoj vrhunec s fil. ki so jo razglasili za uradno cerkveno filozofijo

III. RENESANČNA FILOZOFIJA (15., 16.stol.)

- reakcija na srednjeveško filozofijo
- se razume kot naslednico antične filozofije
- Giordano Bruno, Galileo Galilei

IV. NOVOVEŠKA FILOZOFIJA (16., 19. stol.)

- racionalizem = ljudje imamo že prirojene ideje (avtoritete k razumu, ne k cerkvi)
- empiristi = nepopisan list papirja
- Leibniz, John Lock, Kant,

V. FILOZOFIJA DRUGE POLOVICE 19., 20., IN 21. STOL.

1) logični pozitivizem

2) fenomenologija

3) filozofija življenja

4) filozofija eksistence

5) psihoanaliza

6) marksistične smeri

*7) **ontologija** = fil.veda o bivajočem, kolikor je bivajoče

*8) **metafizika (ontoteologija)** = bivajoče kolikor je bivajoče z ozirom na najvišje bivajoče

*9) **gnoseologija (epistemologija)** = ukvarja se z vpr.spoznanja (od kod vemo, to kar vemo)

*10) **logika** = ukvarja se z vprašanjem uma/razuma (preučuje teorijo sklepanja)

*11) **etika** = preučuje človekovo delovanje, moralo

*12) **estetika** = ukvarja se z lepoto, fil.teorija umetnosti

*13) **filozofija zgodovine** = ukvarja se s samim potekom zgodovine

*14) **zgodovina filozofije** = ukvarja se z razvojem filozofije

*15) **filozofska antropologija** = filozofska veda o človeku

ZAČETKI FILOZOFIJE V ANTIČNI GRČIJI

♫ prvi filozof je bil **Tales**

-> vse je nastalo iz neke prasnovi = **VODA**

a) filozofija in mitologija

◀ Heziod

- njegov odlomek pojasnjuje nastanek sveta
- nastal naj bi z mitologijo, da so ga ustvarili bogovi (spolna sila bogov = razmnoževanje)

◀ Anaksimander

- njegov odlomek pojasnjuje nastanek sveta
- nastal naj bi s filozofijo; ustvarila naj bi ga neka sila (naravna in NE spolna)

...MITU in FILOZOFIJI je skupno to, da odgovor na vprašanje obstoja (konkretno obstoj sveta in zemlje v zgornjih dveh odlomkih)

b) predsokratske teorije prvega vzroka oz. praelementov vsega, kar je

(Aristotel: Metafizika)

- obstajajo neke snovi, vzroki vsega kar je -> iz te snovi nastanejo vse ostale snovi in preminejo vanje
- ta snov iz katere je vse nastalo ostaja čeprav se te oblike snovi spreminjajo

MILETSKA FILOZOFSKA ŠOLA

♣ Tales

- vzrok vsega kar je, je voda
- sklepal je na podlagi tega, da voda hrana vseh stvari; je vlažna, toplota nastaja iz vlage, semena vzklijejo ob njeni prisitnosti

♣ Anaksimander

- pravzrok se imenuje **APEIRON**
- zanj je značilno, da je neskončen, neminljiv, nenastal, božanski, neumrljiv

♣ Anaksimenes

- pravzrok je **ZRAK**

♣ Empedokles

- pravzroki so **OGENJ, ZRAK, VODA, ZEMLJA (+ljubezen, prepir)**

♣ Anaksagora

- pravzrokov je **NESKONČNO VELIKO (ureja jih duh)**

♣ Levkipos in Demokritos

- vse stvari so sestavljene iz atomov
- atomi so nedeljivi delci

c) izreki sedmih modrih

- niso bili filozofi
- vrlina je sredina med obema skrajnostima -> izogibajmo se jima

Filozofija se je začela v demokratični obliki polisov: spopad argumentov na trgu.

2. VPRAŠANJE STVARNOSTI

BITI = najsplošnejši pojem -> nadrejen vsem pojmom nebit

BIT = celota bivajočega, označuje existenco nasploh; nedeljivo – ne moremo razdeliti, nima delov

BIVAJOČE = nekaj

NEBIVAJOČE = tisto, kar ne obstaja

****PARMENID****

= prvi filozof, ki se je ukvarjal s tem vprašanjem biti?

- dve poti iskanja resnice:

a) **božanska pot** = uči, da bit je in nebiti ni (pot prepričanja je prava pot)

- pot resnice, večnega, prepričanja

b) **človeška pot** = uči, da biti ni, in da je bit enaka nebit (temačna pot je kriva pot)

- pot mnenja, minljivega

3.fragment: misel odraža zunanji svet kakršen je

- predmet mišljenja in mišljenje sta identična

4.fragment: resnico je težko spoznati in v tem smislu je resnica daleč

- vendar je resnica čisto jasna (bit je, nebit ni)

- ljudje te resnice ne spoznajo, (težko se je do nje dokopati) čeprav je čisto preprosto

5.fragment: nikar ne išči po tisti poti, ki meša bit in nebit. Po tej poti iščejo nevedni zemljani, ki jih Parmenid označuje kot dvozglave (ker mešajo bit in nebit)

6.fragment: ni mogoče dokazati, da bit biva.

Bit = bit

Bit ni nebit

7.fragment: Parmenid dokaže,

- da bit ni **nenastala BIT**;

- **enotna,**

- **nedeljiva,**

- **brez začetka, brez konca**, = če bi bit imela začetek/izvor, bi nastala iz nečesa drugega, ne iz same sebe. (nastala bi iz nebit), nebiti pa ni

- če bi bila bit deljiva, bi v njej obstajala neka vrzel, ki bi bila nebit (nebit pa kot vemo **ni deljiva**)

- vse biva v enaki meri; je kar je

(konceptije na Parmenida = Platon – kar je biva v večji meri kot stvari, ki so, ...družbeno ekonomska baza biva v večji meri kot ideološka nadstavba ((marksizem – religija: prot. Vera na kapitalizem))

- stopnjevanje biti

- bit je **negibljiva** = se ne giblje; če bi bila bit gibljiva bi se gibala iz nečesa kar ni v samo sebe => gibanja ni, je nemogoče!

To tezo so dokazovali tudi Parmenidovi učenci iz Elea; najbolj znan je bil Zenan =>

dokazoval je tezo gibanja

APONIA – zagota

Ne moremo dokazati, da se puščica giblje

Bosonogi Ahiles želva

Moira – boginja usode, nujnosti (usoda je taka, da je bit nepremakljiva)

Teza: Mišljenje se sklada s predmetom mišljenja; naša misel odraža stvarnost kakršna je kot zrcalo

8.fragment: Kako si Parmenid predstavlja BIT?
= kot eno veliko kroglo (popolno geometrijsko telo)

****HERAKLIT****

- Doma iz Efeza
- Mlad:«nič ne vem» -> star:«vse sem izvedel»
- Umrli je star 60 let = jedel je zelišča in trave
- Svet jje proces pravi => vse je v teku, nič ni stalnega, vse se spreminja, nič ni večno enako

BIT je proces postajanja

- nastajanje
- minevanje
- stvarnost je podobna reki = tekoča, v teku se vse dogaja kot boj nasprotij (stvarnost je v vsemu kralj)

- vse se dogaja kot boj nasprotij:

živo – mrtvo
staro – mlado
hladno – toplo
suho – vlažno
krivica – pravica
...vse se dogaja kot boj nasprotij

- če ne bi bilo enega izmed dveh nasprotij potem tudi drugega ne bi bilo
- vse se dogaja po prepiru in potrebi
- LAKON; po katerem se vse dogaja je LOGOS = razum, um (zakonitost dogajanja samega)
- edino kar je nespremenljivo v svetu je to, da v Svetu nič ne ostane nespremenljivo/neminljivo; svet je enoten – podrejen eni sami zakonitostmi

Fragment: misli na:

LOGOS = svet. Um oz. razum, kritizira ljudi.

- Ljudje ne spoznajo Logosa, zato jih kritizira (njihovo zasebno pamet primerja z zasebnimi sanjami -> raje sledijo svojim sanjam, kot resnici/realnosti – logosu)

Sanje : budnost = mnenje (do) : resnica

Ljudi primerja s spečimi – **ne spoznajo resnice, ki je VEDNO ena sama!!!**

Resnico je najtežje uvideti, spoznati.

Heraklit in Heziod (videla sta več)

- nevidna harmonija (logos sam) je boljša od vidne
- »temačni« - tako globoka je njim filozofija, da ji ne moremo priti do dna

****PLATON****

- stvarnost je deloma spremenljiva, deloma nespremenljiva
- ime je dobil od svojega učitelja telovadbe (široka ramena)

- pravo ime: Aristokles
- njegov najpomembnejši učitelj: Sokrat (= plemiškega rodu, želel postati politik, Sokrat ga navduši nad filozofijo)
- doma iz Aten
- na Siciliji želel ustvariti svojo »popolno« državo ...delo: Država
- v Atenah ustanovi fil. Šolo – Akademija
- tu se je šolal njegov najpomembnejši učenec Aristotel

Platonova stvarnost:

****IDEJE = to večno, nespremenljivo**

**** svet idej – modeli, vzorci**

**** svet idej je nenastal, neminljiv, večni, nematerialen**

**** mala vaja sto ->> 1 idealen (ga ne vidimo (nadnebesni načrt), naši so realni, narejeni po tem vzorcu -> bolj, ko je vzorec podoben tisti nadnebesni ideji stola, bolj je podoben tistemu stolu)**

**** svet idej = svet vzorcev, modelov (miselno jih lahko spoznamo)**

**** ustvarjeni svet = posnetki idej v Svetu idej (spoznamo jih čutno)**

**** = dualistična (iz dveh delov)**

- **nematerialna stvarnost** = stvarnost, ki jo lahko poznamo le pojmovno
- **materialna stvarnost** = čutno zaznamovana stvarnost

DIALEKTIKA = pot spoznavanja do ideje (pogovor med 2 filozofoma)

= filozofska pot spoznavanja idej

= najbolj avtonomna znanost

- v resnici obstaja le svet idej (nespremenljivosti), ustvarjeni svet le nastaja in mineva
- Platon združuje idejo Heraklita in idejo Parmenida

- **tudi svet idej je hierarhiziran:**

1. ideja = DOBREGA

2. ideja = LEPEGA

3. ideja = PRAVIČNEGA

- Med svetom idej in materialnim svetom obstaja še en vmesni svet;

=svet **matematičnih bitnosti**

=> **bitnosti so večne, idej pa je veliko, a ideja nečesa je samo ena**

- **tudi stvarnost je hierarhična:**

- DUŠE (spoznavamo ideje),

- MATERIALNI PREDMETI, (na vrhu)

- imajo najnižjo stopnjo bitnosti; to pa so SENCE/POSNETKI/ODSEVI

- POSNETKI POSNETKOV (najnižja stopnja realnosti)

Npr: stol v svetu idej = večni

v svetu stvari = minljiv

- Med sence in odseve Platon umešča tudi umetnost!

- najvišja ideja je ideja **DOBROTE**

npr: primer s soncem

* sonce daje svetlobo, zato mi stvari vidimo, nam daje toplota s katero daje življenje

(mnenje – sence predmeti – znanje)

* ideja dobrega = duhovna ideja, je ideja med vsemi
= spoznavnost, vedenje
= bit

* ideja dobrega ima v miselnem svetu enako vlogo kot sonce v vidnem sveu

npr: primer s črto

1. sence, odsevi – spada mnenju; najvišja spoznavna stopnja, ki se med seboj razlikujejo
2. živali, predmeti (materialni), rastline
= vidni svet
3. matematična bitnost (matematika)
4. ideje (filozofija – dialekti)
= miselni svet

- pomagajo si z nečim, ki jih ponazarjajo s pomočjo stvari
- po Platonu je bolj jasno spoznanje filozofije
- MAT – realnost, resničnost, razlaga iz vidnih podob
- FIL – svoja načela si mora poiskati

npr: primer z votlino

- jetniki si prikovani v votlino, nimajo naravne svetlobe
- ogenj, ki gasi za njihovimi hrbti – vse kar vidijo so sence stvari
- ker se ne morejo premakniti ne vidijo niti drug drugega
- če bi kdo od teh jetnikov videl predmet, bi ga verjetno imel za neresničnega, saj vidijo samo sence
- če bi posameznik pogledal proti svetlobi (ognju), bi bile njegove oči najprej zaslepljene, druge stvari pa bi imel za neresnične (vse življenje je namreč viden senc)
- če bi posameznik odšel na prosto (izven jame – verjetno ta ne bi odšel prostovoljno, ker je jame viden, ampak bi ga verjetno izgnali iz nje)
=> najprej bi bil zaslepljen od sončne svetlobe, saj je ni viden, pogledal bi samo sence, nebo bi sprva lahko gledal le ponoči, šele čez čas lahko tudi podnevi, nazadnje pa bi lahko gledal tudi Sonce (=potovanje v miselni svet)
- če bi posameznik prišel nazaj v jamo, mu te sence ne bi nič več pomenile, ne bi se jih mogel navaditi ker ve da te stvari obstajajo
- če bi sojetnikom želel povedati, da obstaja boljši, lepši svet, bi ga ti ubili
- votlina – predstavlja vidni svet
- jetniki – smo mi sami
- posameznik . filozof
- zunanji svet – miselni svet
- predmeti zunaj – ideje
- sence predmetov – matematični predmeti
- ogenj . sonce (ideja dobrega)
- (oči 2× odpovejo, duša se spominja)

**** ARISTOTEL ****

- s 17.imi leti se vpiše v Platonovo šolo – Akademija; študira 20 let
- kritizira Platonovo teorijo idej

- po Platonovi smrti odpotuje iz Aten na Makedonski dvor, kjer poučuje Aleksandra Makedonskega
- čez nekaj let ustanovi svojo fil. Šolo – Licej (konkurirala Akademiji)
- *** učenci = peripatetiki – zato, ker so filozofirali in se sprehajali po dolgih sončnih hodnikih
- po smrti A. Makedonskega pade v nemilost preb. Aten
- v izgnanstvu umre že po nekaj letih (bolezen)
- - nasprotuje Parmenidovi tezi, da je bivajoče večno -> bivajoče se izraža na več načinov, ni enotno

- **bivajoče se razlaga na mnogo načinov**

(v Fiziki razlaga...)

- 1) bivajoče po naključju (za sam pulover je naključno, da je rdeče barve, pulover je pulover po nečem drugem)
- 2) bivajoče kot resnica oz. kot laž oz. napačnost
 - ** Mojca JE naša sošolka. ->> biva kot naša sošolka, »je« = resničen
 - ** Irena JE naša sošolka. ->> biva, kot neresničnost, napačnost
 - Mojca – bitje
 - učena – kakšna (kvaliteta)
 - 1,65 – kolikšnost (kvantiteta)
 - v šoli – kje (kraj)
 - zdaj – kdaj)čas)
 - ** Tine (dijak, oz. dijak v možnosti)
- 3) **Vzroki:**
 - * **snovni vzroki** – les, steklo
 - * **oblikovni vzroki**
 - * **gibalni vzroki** – mizar na mizo
 - * **smotrnostni** – prvi gibalec

- !! - zakaj naj bi nad realnimi konji, obstajal še en idealni konj (v nebesih)?
- Ideje po Aristotelu niso neke večne bitnosti, ampak so pojmi

VZORČNA VERIGA -> mora imeti konec, drugače snov nima smisla -> svet ne bi imel smisla

**gibalec -> člen na koncu gibalne verige

-> vzrok vsega gibanja, je popolnoma nematerialen, je čista oblika/materija

-> prvi gibalec, ki je sam negiben = smotrnostni vzrok, telos

-> Bog = prvi negibni gibalec

...domnevamo, da je bilo bogov več (st. Grčija)

... ta bog se giblje kot predmet želje, hrepenenja, kot tisto zeleno, čeprav ni čista oblika/forma kot Platonove ideje

-> uživa najbolj izmed vseh (najbolje se počutimo, ko mislimo)

- mišljenje misli samo mišljenje
- prvi gibalec = mišljenje mišljenja
- če ne bi bilo tega prvega gibnega gibalca, svet ne bi imel smisla
- to idejo/dokaz, so sprejeli v sr.veku – Tomaž Akvinski je s tem dokazal krščanskega boga (v metafiziki, ki je najbolj drzna teorija)

- **Kategorije bivajočega (resničnost izjav):**

- tisto, kar je lahko kaj drugega je po Aristotelu bivajoče možno, (seme – drevo) trenutno pa ni bivajoče

- **1.skrajni princip** (kar je samo v možnosti – **prva materija** [ni sposobna gibanja] -> nastane zaradi gibalnega vzroka)
- **2.skrajni princip** (kar je samo udejanjeno (čista dejanskost) – **čista oblika**
-> gibanje: snovi vmes imajo tako materijo kot obliko
- na koncu vzorčne verige je - **vzrok gibanja, ki je sam negibljev**

- vsaka stvar ima nek vzrok, zato da obstaja
npr.: vzrok za kip – kipar, ki kip izdelava
-> vzrok, da kip izdelava -> da zasluži, preživi družino, da nadaljuje rod
- veliko vzrokov gibanja:

Bistvena razlika med Platonom in Aristotelom:
= ideje ničesar ne gibljejo, samo obstajajo, medtem ko gibalec, giblje stvari